

Regeringens proposition

1978/79:184

om lag om ändring i lagen (1976:350) om styrelserepresentation för samhället i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser

beslutad den 22 mars 1979.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga det förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLA ULLSTEN

ROLF WIRTÉN

Propositionens huvudsakliga innehåll

Enligt lagen (1976:350) om styrelserepresentation för samhället i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser har regeringen rätt att utse en statlig ledamot (offentlig styrelseledamot) och en suppleant i styrelsen för aktiebolag och ekonomiska föreningar som enligt vissa kriterier har särskild betydelse från allmän synpunkt. En motsvarande rätt till representation finns även i allmännyttiga stiftelser med tillgångar överstigande 5 milj. kr. Högst 60 aktiebolag eller ekonomiska föreningar och högst tio stiftelser får samtidigt omfattas av offentlig styrelserepresentation. Lagen gäller under en treårig försöksperiod som löper ut med utgången av juni 1979.

I propositionen föreslås att lagens giltighetstid förlängs med ett år. Från lagens tillämpningsområde utesluts dock aktiebolag med egen produktion samt ekonomiska föreningar. I dessa typer av företag har inte rätten till styrelserepresentation utnyttjats. Enligt förslaget får i fortsättningen offentlig styrelserepresentation samtidigt förekomma i högst 30 aktiebolag eller stiftelser.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1976:350) om styrelserepresentation för samhället i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser

Härigenom föreskrivs att rubriken till lagen (1976:350) om styrelserepresentation för samhället i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser, 1, 3, 5, 6, 10 och 11 §§ lagen samt ikraftträdandebestämmelserna till lagen skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Lagens rubrik

Lag om styrelserepresentation för samhället i *aktiebolag, ekonomiska föreningar* och stiftelser.

Lag om styrelserepresentation för samhället i *vissa aktiebolag* och stiftelser.

1 §

Staten har rätt att utse en ledamot (offentlig styrelseledamot) och en suppleant i styrelsen för aktiebolag *eller ekonomisk förening, som har särskild betydelse från allmän synpunkt, främst genom att företaget*

1. *har ett betydande antal anställda eller bedriver verksamhet på flera platser inom landet,*
2. *bedriver verksamhet i flera länder eller tillhör företag som bedriver sådan verksamhet eller*
3. *har ägarinflytande i andra juridiska personer.*

Staten har rätt att utse en ledamot (offentlig styrelseledamot) och en suppleant i styrelsen för aktiebolag, *vars verksamhet huvudsakligen är inriktad på att äga eller förvalta fast eller lös egendom.*

3 §

Regeringen beslutar om styrelserepresentation enligt 1 eller 2 §. *Högst sextio aktiebolag eller ekonomiska föreningar och tio stiftelser* får samtidigt omfattas av sådan representation.

Regeringen beslutar om styrelserepresentation enligt 1 eller 2 §. *Högst trettio aktiebolag eller stiftelser* får samtidigt omfattas av sådan representation.

5 §

Om ej annat följer av denna lag, *äger* bestämmelserna om styrelseledamot och styrelsesuppleant i aktiebolagslagen (1975:1385) *eller lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar motsvarande tillämpning* på offentlig styrelseledamot och suppleant för sådan ledamot.

Om ej annat följer av denna lag, *tillämpas* bestämmelserna om styrelseledamot och styrelsesuppleant i aktiebolagslagen (1975:1385) på offentlig styrelseledamot och suppleant för sådan ledamot.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Bestämmelserna i 2 kap. 4 § 6 aktiebolagslagen (1975:1385) samt 6 § 6 och 22 § andra stycket lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar gäller ej offentlig styrelseledamot eller suppleant för sådan ledamot.

Bestämmelserna i 2 kap. 4 § 6 aktiebolagslagen (1975:1385) gäller ej offentlig styrelseledamot eller suppleant för sådan ledamot.

10 §

Det åligger bolag, förening och stiftelse att utge arvode och annan ersättning till offentlig styrelseledamot och suppleant för sådan ledamot.

Det åligger bolag och stiftelse att utge arvode och annan ersättning till offentlig styrelseledamot och suppleant för sådan ledamot.

Utgår arvode till ledamot eller suppleant som har utsetts av företaget, har offentlig styrelseledamot eller suppleant rätt till samma arvode. I annat fall bestämmer företaget arvodet särskilt. Arvodet för år skall i båda fall för ledamot utgöra lägst 5 000 kronor och högst 20 000 kronor samt för suppleant lägst 3 000 kronor och högst 15 000 kronor.

Offentlig styrelseledamot och suppleant har rätt till ersättning för nödvändiga kostnader för resa och uppehälle.

11 §

I anmälan om styrelsens sammansättning enligt 8 kap. 15 § aktiebolagslagen (1975:1385) eller 37 § lagen (1951:308) om ekonomiska föreningar skall anges om ledamot eller suppleant har utsetts enligt denna lag.

I anmälan om styrelsens sammansättning enligt 8 kap. 15 § aktiebolagslagen (1975:1385) skall anges om ledamot eller suppleant har utsetts enligt denna lag.

Ikraftträdandebestämmelser

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976 och gäller till utgången av juni 1979. Hänvisning som i lagen göres till aktiebolagslagen (1975:1385) skall till utgången av år 1976 avse motsvarande lagrum i lagen (1944:705) om aktiebolag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1976 och gäller till utgången av juni 1980. Hänvisning som i lagen görs till aktiebolagslagen (1975:1385) skall till utgången av år 1976 avse motsvarande lagrum i lagen (1944:705) om aktiebolag.

Beslut varigenom ledamot eller suppleant har utsetts enligt lagen (1972:827) om offentliga styrelseledamöter i vissa aktiebolag och stiftelser gäller till dess annat förordnas. I fråga om styrelserrepresentation som nu har sagts gäller den nya lagen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1979-03-22

Närvarande: statsministern Ullsten, ordförande, och statsråden Sven Romanus, Mundebo, Wikström, Wirtén, Rodhe, Wahlberg, Hansson, Enlund, Lindahl, Winther, De Geer, Cars, Gabriel Romanus.

Föredragande: statsrådet Wirtén.

Proposition om lag om ändring i lagen (1976:350) om styrelserepresentation för samhället i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser

1 Inledning

Riksdagen antog år 1976 lagen (1976:350) om styrelserepresentation för samhället i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser (prop. 1975/76:166, NU 1975/76:68, rskr 1975/76:402). Enligt lagen har staten rätt att utse en ledamot (offentlig styrelseledamot) och en suppleant i styrelsen för sådana aktiebolag och ekonomiska föreningar som enligt vissa kriterier har särskild betydelse från allmän synpunkt. En motsvarande rätt till representation finns även i allmännyttiga stiftelser med tillgångar som överstiger 5 milj. kr. Beslut om styrelserepresentation fattas av regeringen. Högst 60 aktiebolag eller ekonomiska föreningar och högst tio stiftelser får samtidigt omfattas av offentlig styrelserepresentation.

Lagen gäller under en försöksperiod om tre år från den 1 juli 1976. Försöksperioden slutar således vid utgången av juni 1979. Fråga uppkommer därmed om verksamheten skall avslutas eller fortgå i någon form.

2 Föredragandens överväganden

Riksdagen antog år 1972 (prop. 1972:116, NU 1972:62, rskr 1972:340) lagen (1972:827) om offentliga styrelseledamöter i vissa aktiebolag och stiftelser. Genom lagen fick staten rätt att under en försöksperiod utse en ledamot och suppleant för denne i styrelsen för samtidigt högst 30 förvaltningsaktiebolag eller allmännyttiga stiftelser. För stiftelsernas del gällde som förutsättning att de hade tillgångar som översteg 5 milj. kr. Offentlig styrelseledamot och suppleant skulle utses av regeringen. Med stöd av lagen utsåg regeringen under försöksperioden den 1 april 1973—den 30 juni 1976 styrelseledamöter och suppleanter i 22 förvaltningsbolag och åtta stiftelser.

Efter beslut av riksdagen år 1976 (prop. 1975/76:166, NU 1975/76:68, rskr 1975/76:402) förlängdes genom lagen (1976:350) om styrelserepresentation för samhället i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser systemet med offentlig styrelserepresentation för ytterligare en försöksperiod under tiden den 1 juli 1976—den 30 juni 1979. Genom 1976 års lag utvidgades till-

lämpningsområdet för offentlig styrelserepresentation till att avse även aktiebolag med egen produktion samt ekonomiska föreningar. Enligt lagen får offentlig styrelserepresentation samtidigt omfatta högst 60 aktiebolag eller föreningar och högst tio stiftelser.

Enligt 1976 års lag omfattar rätten till styrelserepresentation aktiebolag eller ekonomisk förening, som har särskild betydelse från allmän synpunkt främst genom att företaget (1) har ett betydande antal anställda eller bedriver verksamhet på flera platser inom landet, (2) bedriver verksamhet i flera länder eller tillhör företag som bedriver sådan verksamhet eller (3) har ägarinflytande i andra juridiska personer. I fråga om stiftelser gäller samma kriterier som enligt 1972 års lag, nämligen att stiftelsen skall vara allmännyttig och ha tillgångar som överstiger 5 milj. kr. I förarbetena till 1976 års lag uttalades att den statliga representationen i fortsättningen avsågs bli inriktad på företag av sådan betydelse att de kunde sägas vara av riksintresse.

I övrigt gäller enligt 1976 års lag i huvudsak följande.

Regeringen beslutar om styrelserepresentation, som samtidigt får omfatta högst 60 aktiebolag eller ekonomiska föreningar och högst tio stiftelser (3§).

Offentlig styrelseledamot skall särskilt verka för att samhällets intressen beaktas i verksamheten (4§).

Om inte annat följer av 1976 års lag gäller för offentliga styrelseledamöter i aktiebolag och ekonomiska föreningar detsamma som enligt gällande lagstiftning om aktiebolag och ekonomiska föreningar gäller för andra ledamöter i styrelsen (5§).

Bolagsordning och föreningsstadgar behöver inte ändras enbart av den anledningen att offentlig styrelseledamot utses. Offentlig styrelseledamot i ekonomisk förening behöver inte vara medlem i föreningen (6§).

Stiftelse som omfattas av lagen är skyldig att efter anmodan till regeringen överlämna avskrift av stiftelseurkund, stadgar och andra handlingar som bestämmer stiftelsens verksamhet eller visar dess ekonomiska ställning. Anmodan får förenas med vite (7§).

Offentlig styrelseledamot och suppleant utses för tid som regeringen bestämmer (8§).

Offentlig styrelseledamot har rätt att delta i arbetsutskott (9§).

Offentlig styrelseledamot och suppleant har rätt till arvode och annan ersättning från bolaget, föreningen eller stiftelsen där ledamoten är utsedd. Utgår arvode till andra ledamöter, har den offentlige ledamoten rätt till samma belopp. I annat fall bestämmer företaget arvodet särskilt. För ledamot skall i båda fall årsarvode utgöra lägst 5 000 och högst 20 000 kr. samt för suppleant lägst 3 000 och högst 15 000 kr. (10§).

Har offentlig styrelseledamot utsetts, skall detta anges, när aktiebolaget eller föreningen anmäler styrelsens sammansättning för registrering (11§).

1976 års lag innebar således att kretsen av företag som omfattades av lagstiftningen om offentlig styrelserepresentation väsentligt utvidgades. Det utvidgade tillämpningsområdet har emellertid inte utnyttjats i praktiken. Den

trepartiregering som tillträdde efter 1976 års riksdagsval anmälde i sin regeringsförklaring att den inte avsåg att placera statliga representanter i industriföretagens styrelser. Detta har i praktiken inneburit att under den nya försöksperioden offentlig styrelserepresentation har behållits i de förvaltningsbolag och stiftelser där ledamöter utsetts tidigare, medan inga ytterligare företag omfattas av sådan representation.

De motiv som anfördes för offentlig styrelserepresentation i 1972 och 1976 års lagstiftningsärenden var i huvudsak följande.

Systemet med offentlig styrelserepresentation avsågs ingå i en samlad reform som syftade till att dels förbättra samarbetet och informationsutbytet mellan företagen och samhället, dels bereda de anställda insyn och inflytande i företagen. Övriga delar av denna reform avsåg rätt till styrelserepresentation för de anställda och ett system för informationsutbyte mellan företag och samhället. I sistnämnda delar permanentades verksamheten år 1976 genom lagen (1976:351) om styrelserepresentation för de anställda i aktiebolag och ekonomiska föreningar och lagen (1976:349) om uppgiftsskyldighet i planeringsfrågor.

Enligt uttalanden i förarbetena till lagarna om offentlig styrelserepresentation avsågs de offentliga styrelserepresentanterna i första hand fungera som kontakt och opinionsförmedlare mellan företag och företagsledning å ena sidan och de allmänna samhällsintressena å den andra. Syftet var att tillgodose samhällets behov av samarbete och informationsutbyte med företagen på central nivå. Den offentlige styrelseledamoten representerar dock inte staten på det sättet att regeringen eller någon annan får ge ledamoten bindande direktiv eller att ledamoten får inta ståndpunkter som motverkar företagets intressen. Offentlig styrelseledamot har i princip samma ställning, uppgifter och ansvar som övriga styrelseledamöter.

I 1976 års lagstiftningsärende redovisades en utvärdering av den tidigare försöksverksamheten. Förordnanden om offentlig styrelserepresentation hade meddelats i 22 förvaltningsbolag och åtta stiftelser. Sammanlagt hade 52 personer utsetts att vara offentliga styrelseledamöter eller suppleanter. De flesta av dem var riksdagsledamöter, stats tjänstemän, fackliga funktionärer eller kommunala förtroendemän. Till grund för utvärderingen låg intervjuer med sju styrelseordförande och 20 offentliga styrelseledamöter eller suppleanter.

Giltighetstiden för 1976 års lag löper som nämnts ut med utgången av juni 1979. Lagen utgör grund för den offentliga styrelserepresentation som f.n. finns. Det är därför nödvändigt att nu ta ställning till om försöksverksamheten skall upphöra eller om systemet med offentlig styrelserepresentation skall fortgå i någon form.

Jag har nyss redogjort för syftet med offentlig styrelserepresentation. Jag delar uppfattningen att det finns behov av kontakter mellan staten och näringslivet. Nära samverkan och ömsesidig information mellan stat, kommun och näringsliv är förutsättningar för en balanserad tillväxt som ökar människornas sociala välfärd.

Å andra sidan kan principiella invändningar resas mot att kontakterna mellan staten och näringslivet sker i former som innebär att ansvarsfördelningen mellan enskilda och offentliga intressen blir oklar och att viktiga avgöranden riskerar att undandras allmän insyn. Staten bör undvika att själv bygga in sig i företag som den skall stå fri att övervaka utifrån.

Det kan vidare framhållas att, även om en offentlig styrelseledamot principiellt har samma ställning som övriga ledamöter, det finns en risk att statliga styrelseledamöter kan användas för diskret statlig maktutövning gentemot näringslivet. Jag vill understryka att ingenting tyder på att något sådant hittills skulle ha förekommit. Vad jag nu säger riktar sig således på intet sätt mot de personer som hittills fungerat som offentliga styrelseledamöter. Kritiken gäller att offentlig styrelserepresentation är ett instrument som inom sig bär risker för utveckling av okontrollerad maktutövning hos den centrala byråkratin.

De principiella invändningarna gäller i första hand offentlig styrelserepresentation i industriföretagen.

Offentlig styrelserepresentation får som framgått av det tidigare också förekomma i f.n. högst tio allmännyttiga stiftelser med tillgångar som överstiger 5 milj. kr. I praktiken finns som nämnts offentlig styrelseledamot i åtta sådana stiftelser.

De allmännyttiga stiftelserna är privilegierade i skattehänseende. Sålunda utgår inte någon arvs- eller gåvoskatt om medel avsätts till stiftelse som främjar försvarsändamål eller utan begränsning till viss familj, vissa familjer eller bestämda personer verkar för uppfostrings- eller utbildningsändamål eller utövar hjälpverksamhet bland behövande eller främjar vetenskaplig undervisning eller forskning. Sådana stiftelser är också i de flesta fall helt eller delvis befriade från inkomst- och förmögenhetsskatt.

Genom att stiftelser av detta slag används som förvaltningsform kan förmögenheter skyddas mot beskattning och mot uppdelning mellan olika arvtagare i samband med generationsskiften. Koncerner och andra större enheter inom näringslivet kan på det sättet hållas samman. Förmögenhetsmassan kan också på sikt växa genomsnittligt snabbare än andra förmögenheter. Avkastningen går dock givetvis till det allmännyttiga ändamålet.

De allmännyttiga stiftelserna har stor betydelse ur samhällets synpunkt. En lång rad av de stora allmännyttiga stiftelserna har bl.a. till ändamål att stödja forskning och utbildning. Ur samhällets synpunkt kan stiftelserna också ha stort värde för sammanhållningen av rationella företag och deras effektiva drift. De spelar emellertid å andra sidan en stor roll för ägarkoncentrationen inom näringslivet.

Mot bakgrund av de allmännyttiga stiftelsernas speciella ställning i skattehänseende och den maktutövning som enskilda kan bedriva genom kontroll av sådana stiftelser finns enligt min mening starka skäl som talar för offentlig styrelserepresentation i de större stiftelsernas styrelser.

Den försöksverksamhet med offentlig styrelserepresentation som har pågått sedan år 1973 har hittills utvärderats endast i mycket begränsad omfatt-

ning. Den utvärdering som gjordes i 1976 års lagstiftningsärende byggde på ett begränsat antal intervjuer och i lagstiftningsärendet gjordes knappast något försök att väga fördelarna med offentlig styrelserepresentation mot de invändningar av principiell natur som restes från flera håll. För egen del anser jag dessa invändningar ha stor tyngd. Någon ytterligare utvärdering har inte gjorts. Enligt min mening finns det med hänsyn härtill skäl att utvärdera den hittillsvarande verksamheten, innan definitiv ställning tas till om och i så fall på vilket sätt den bör fortsätta. Enligt vad jag har erfarit avser chefen för industridepartementet att inom kort föreslå regeringen att en utredning tillkallas i detta syfte. I det sammanhanget finns också tillfälle att belysa frågan om syftet med representationen kan nås i andra former. Mot bakgrund av det principiella ställningstagande som gjordes av trepartiregeringen i frågan om industriföretagen anser jag dock att aktiebolag med egen produktion och ekonomiska föreningar nu bör föras bort från lagens tillämpningsområde. Eftersom någon offentlig styrelserepresentation i praktiken inte har förekommit i dessa typer av företag, finns här heller ingenting att utvärdera. Liksom enligt 1972 års lag bör vidare högst 30 bolag eller stiftelser samtidigt få omfattas av offentlig styrelserepresentation.

Det bör i sammanhanget beaktas att stiftelseutredningen (Ju 1975:01) f.n. arbetar med en genomgripande översyn av lagstiftningen om stiftelser. I dess direktiv ingår bl.a. att ta ställning till frågan om samhällets rätt till deltagande i stiftelsens förvaltning. Jag vill här erinra om att trepartiregeringen i sin regeringsförklaring angav inriktningen att begränsa de stora skattefria stiftelsernas maktställning.

I avvaktan på ytterligare underlag för att ta slutlig ställning till frågan om offentlig styrelserepresentation bör nu giltighetstiden för 1976 års lag förlängas med den förändring jag här har angivit. Jag förordar att förlängning sker med ett år. I enlighet härmed har inom industridepartementet upprättats förslag till lag om ändring i lagen (1976:350) om styrelserepresentation för samhället i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser.

3 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att antaga förslaget till lag om ändring i lagen (1976:350) om styrelserepresentation för samhället i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga det förslag som föredraganden har lagt fram.